

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ KANUNUNA GÖRE DİSİPLİN AMİRLERİNİN İKAZ ETME YETKİSİ

Hazırlayan:
Avukat Orhan ÇELEN
Ankara-27.11.2018

1- SUNUŞ

31/1/2013 tarihli ve 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu'nun "Disiplin amirlerinin ikaz ve disiplin eğitime alma yetkisi" başlıklı 10 uncu maddesi metninin 1 inci fıkrası disiplin amirlerinin ikaz yetkisini düzenlemektedir. Bu çalışmada, anılan maddenin sadece 1 inci fıkrasındaki ikaz yetkisi incelenmiştir. 2 inci fıkrasındaki disiplin eğitime alma yetkisi başka bir çalışmanın konusu yapılacaktır. 10 uncu madde metni şöyledir:

Disiplin amirlerinin ikaz ve disiplin eğitime alma yetkisi

MADDE 10 - (1) Amirlerin; maiyetine hatalarını göstermesi, maiyetini eleştirmesi, sözlü veya yazılı olarak ikazı disiplin cezası sayılmaz.

(2) Disiplin amirleri, disiplin yönünden eğitilmesine ve ıslah edilmesine katkı sağlamak amacıyla maiyetine ilave görev ve sorumluluklar verebilir. Verilecek görev ve sorumluluklar; işlenen fiilin niteliğine, personelin statüsüne, rütbesine ve makamına uygun ve ölçülü olur. Bu kapsamda verilen görevler hizmete yönelik emir olarak kabul edilir.

(TSK.Dis.K.nun 10 uncu) Maddenin birinci fıkrası ile, amirlerin disiplinsizlik yapan personeli ikaz etme yetkisi belirlenmiştir. Bu fıkradaki amir kavramı tanımlar bölümündeki hükümler çerçevesinde disiplin amirlerini ve disiplin amiri olamayan amirleri kapsamaktadır. Disiplin amiri olamayan ancak amir konumunda bulunan kişilere bu şekilde bir yetkinin verilmesinin ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir. Aksi hâlde disiplin cezası verme yetkisi bulunmayan amirlerin, sorumlu oldukları birimlerde disiplini sağlama adına herhangi bir yetkileri bulunmayacaktır. Amirler tarafından sözlü veya yazılı olarak, davranışları nedeniyle

maiyetleri ikaz edilebilir. Bunlar disiplin cezası sayılmayacaktır. Sözlü veya yazılı olarak ikaz veya eleştiriye maruz kalan personelin bu ikaz ve uyarılarına saygı ile kabullenmesi zorunludur. Aksi durum disiplinsizlik veya duruma göre suç teşkil edebilecektir(Madde Gerekçesi).

2- GENEL AÇIKLAMA

TSK.Dis.K.nun 10. maddesi, disiplinin yalnız disiplin cezaları ile değil, disiplini tesis ve muhafazası adına disiplin amirinin sahip olduğu diğer yetkilerle de temin edileceğini ifade eder.

Madde gerekçesinde bu husus şu şekilde vurgulanmıştır: *“Zira, disiplin sadece ceza vermek yöntemi ile değil, aynı zamanda alınacak başka tedbirlerle de sağlanmalı ve devam ettirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, amirlere bu şekilde yasal olarak tanınacak yetkinin disiplin açısından çok önemli olduğu değerlendirilmiştir.”*

Bu maddede amire tanınan yetkilerin aynı zamanda bir görev olduğu unutulmamalıdır. Zira, İç Hz.K. ve İç Hz. Yönetmeliği'ne göre disiplinin temini ve muhafazası için amire büyük yetki ve sorumluluklar verilmiştir. İşte Kanununun 10. maddesi ile, bu yetki ve görevlerin yerine getirilmesinde, maiyetindeki kişileri ikazda bulunabilme ve onlara ilave görev ve sorumluluklar yükleme hakkı açık bir şekilde tanzim olunmuştur.

Bilindiği üzere, askerliğin temeli disiplindir(İç Hz.K. 13/2). Yurt ve Millet saadet ve selâmetini ve istiklâlini temin etmek ve Cumhuriyeti korumak, ancak disiplini mükemmel olan Silâhlı Kuvvetlerle kabildir(İç Hz.Yönt. 1/1). TSK.de disiplinin muhafazası ve idamesi için, hususi kanunlarla cezai ve hususi kanun ve nizamlarla idari tedbirlerin alınacaktır(İç Hz.K. 13/3).

TSK.Dis.K.nun 10. maddesinde yer verilen ikaz yetkisi ve ilave görev ve sorumluluklar verme yetkisi de, bu anlamda disiplinin sağlanması amacıyla alınan idari tedbirlere yasal dayanak oluşturan bir hükümdür.

Diğer yandan, amirler; emirlerini maiyetindeki her şahsa verebilir. Vazifelerin zamanında ve tam olarak yapılıp yapılmadığı takip ve yapılmasını temin eder(İç Hz.K. 15). Amir maiyetinden mutlak bir itaat beklemeğe ve istemeğe haklıdır(İç Hz.Yönt. 15).

Dolayısıyla amirin varsa maiyetinin disipline yönelik olan bu kapsamdaki hata ve yanlışlarını takip ve bunun giderilmesine yönelik olmak üzere maiyeti üzerinde, Kanununun 10. maddesinde yazı tedbirleri de (ceza yetkisinin kullanılması yanında) ayrıca uygulaması mümkündür. Ancak modern ceza anlayışında cezalandırma son çaredir. Mümkün oldukça öncelikle ikaz vb. tedbirlerle disiplinin temini cihetine gidilmelidir.

Bununla beraber resmî işlerden dolayı sırası düştükçe verilen öğütlerin, yapılan tenbih ve ihtarların hükümsüz ve tesirsiz kaldığını gören ve hususiyle vazifede ihmal ve kayıtsızlık sezen her âmir derhal kanuni selâhiyetini kullanarak maiyetini yola getirmeğe mecburdur(İç Hz.Yönt. 21).

Amir; maiyetine disiplini bozan fiil ve hareketlerinden dolayı disiplin cezaları verir(İç Hz.K. 18/1) .Esasen gerek cezanın ve gerekse mükâfatın tesirli olabilmesi için daima haklı olarak ve tam zamanında verilmesi şarttır(İç Hz.Yönt. 24).

Maddede belirtilen bu yetkilerin bir ceza niteliğinde olmadığı, tedbir niteliğinde olduğu madde gerekçesinde özellikle vurgulanmıştır. “..Zira, disiplin sadece ceza vermek yöntemi ile değil, aynı zamanda alınacak başka tedbirlerle de sağlanmalı ve devam ettirilmelidir.” Bu durumda madde de yer alan bu tedbirlerin, tedbir özelliğini taşıyan birer idari yaptırım oldukları açıktır.

Madde de gösterilen ve amirlerinin sahip olduğu iki yetki söz konusudur: Bunlardan ilki tüm amirlere tanınan, ikaz etme yetkisidir. İkincisi ise ilave görev ve sorumluluk verme yetkisi olup, bu yalnız

disiplin amirlerine tanınmıştır. Bu maddede gösterilen her iki yetkinin, disiplin amirlerince aynı zamanda uygulanması mümkündür. Sadece amir sıfatını taşıyanlar ise yalnız ikaz etme yetkisini kullanabilirler. Bunların ilave görev ve sorumluluk yükleme tedbiri uygulamaları mümkün değildir.

3- İKAZ YETKİSİNİN AÇIKLAMASI

Maddenin birinci fıkrası ile, bütün amirlerin disiplinsizlik yapan personeli ikaz etme yetkisine sahip olduğu belirlenmiştir. Fıkra metninde bu yetkinin bir disiplin cezası olmadığı açıkça vurgulanmıştır. Esasen bu yetkinin tedbir niteliğinde bir idari yaptırım olduğu madde gerekçesinden anlaşılmaktadır. Kaldı ki, böyle bir cezaya ihtiyaç görülse idi, bunun 15-20 nci maddelerindeki cezalar gibi ayrı başlık altında düzenlenmesi mümkündür.

Amirinin ikaz yetkisine ilişkin hükümlere, İç Hz.K.nun 13/3 üncü maddesinde, *“Disiplinin muhafazası ve idamesi için hususi kanunlarla cezai ve hususi kanun ve nizamlarla idari tedbirler alınır”* ve İç Hz.Yönt.nin 21. maddesinde, *“Resmi işlerden dolayı sırası düştükçe verilen öğütlerin, yapılan tenbih ve ihtarların hükümsüz ve tesirsiz kaldığını gören ve hususiyle vazifede ihmal ve kayıtsızlık sezen her amir derhal kanuni salâhiyetini kullanarak maiyetini yola getirmeğe mecburdur.”* şeklinde rastlamaktayız.

Keza As.C.K.nun 119/3 üncü maddesinde yer alan tenkit ve muahezenin de bu yönde bir keyfiyete işaret ettiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki; *“Mafevkin, hizmete ve askerliğe dair kusur ve hatalardan dolayı madunu tenkit ve muaheze etmesi hakaret sayılmaz.”* Bu hükme göre, amirin astını hizmetle ve askerlikle ilgili kusur ve hatalarından dolayı eleştirebileceği ya da azarlayabileceğine işaret olunmakta ve bunun hakaret suçuna konu edilemeyeceği ifade edilmektedir.

As.C.K.nun 119/3 üncü maddesi ile Kanunun 10/1 maddesindeki tenkit ve eleştiri sözcükleri aynı anlamdadır. Ancak 119/3 üncü madde de mevcut olan muahezenin Kanunun 10/1 inci maddesinde yer almadığı görülmektedir. Kınama ve paylama anlamlarında kullanılan muahezenin ise tenkit ve eleştiriden daha ağır bir sonuç oluşturduğu görülmektedir. Tenkit; mütalaa edilen husus hakkında lehte ve aleyhte not vermek, iyi ve kötü yönleri belirtmektir. Burada, kötü yönleri belirtmek şeklinde kullanılmaktadır. Muaheze ise, tenkitten daha ileri derecededir ve azarlama anlamındadır.¹

As.C.K.nun 119/3 üncü maddesi ile, üstün hizmete ve askerliğe dair kusur ve hataları nedeniyle astını tenkit ve muahezesinin (azarlama) hakaret teşkil etmeyeceği öngörülmüştür. Ancak, üstün hareketi bu sınırları aşarsa, suç teşkil eder. As.C.K.nun 119. maddenin 3. fıkrasına göre;

a) Fail “mafevk” olmalıdır.

b) İşlenen hakaret fiili astının hizmete veya askerliğe dair kusur ve hatalarını hedef kabul etmelidir. Dolayısıyla askeri vazife dışında kalan hususlarda verilen emirlerin yerine getirilmesindeki kusur ve hatalardan dolayı yapılan hakaretlerde bu hüküm uygulanamaz.

c) İşlenen hakaret fiili tenkit ve muaheze hudutlarını aşmamış bulunmalıdır.

Muaheze ast'ı rencide etmekle birlikte, sövme, küfür etme şeklinde yapılırsa artık kanun onu himaye etmez. Esasen bu fiiller, savaş zamanında 477 sayılı Dis.Mah.K.nun 55. maddesi disiplin suçuna ve barışta ise TSK.Dis.K.nun 19/1-f maddesindeki asta kötü muamele yapmak disiplinsizliğine konu edilebilir ve bu hükümlere göre cezalandırılabilir. Demek ki muaheze, astın şeref ve haysiyetini rencide

¹ Çelen, Orhan: En Son İçtihatlı, Notlu, Açıklamalı, Ek ve Örnekli Askeri Ceza Kanunu, Ankara 2001, 3. Baskı, s.507

etmekle beraber gene de edep ve terbiye dahilinde yapılan, asla sövüp saymaya, küfüre kaçmayan kınamadır. Bundan başka maddenin tatbikinde, muahezenin, azarlanan şahsın rütbe, terbiye ve davranışına da uygun olmasına dikkat edilmelidir. ² As.C.K.nun 119/3 üncü maddesindeki bu hükmün dahi, TSK.Dis.K.nun 10. maddesinde öngörülen disiplini sağlama tedbirlerinden olduğu yönündeki değerlendirmeye³ bizde iştirak etmekteyiz.

1. Bu fıkrada gösterilen davranış şekilleri aynı amaca yöneliktir:

10. maddenin 1. fıkrası; amirlerin; maiyetine hatalarını göstermesinin, maiyetini eleştirmesinin, sözlü veya yazılı olarak ikaz etmesinin disiplin cezası sayılmayacağını amirdir. Fıkrada yer alan bu ifade tarzından, amirin maiyetine hatalarını göstermesi, maiyetini eleştirmesi ya da sözlü veya yazılı ikazının birbirinden farklı hareket tarzlarına konu olduğu görülmektedir. Ancak sonuç itibarıyla bunların, aynı amaca, yani maiyetin kusurlu davranışlarına işaret edilerek bunların bir daha tekrarlanmasının önlenmesine matuf olduğu açıktır. Dolayısıyla, bunların hepsi ikaz yetkisi kapsamında kalan davranış şekilleridir ve neticede, hizmete ilişkin olmaları sebebiyle yapılan ikazlar bütünüdür.

2. İkaz yetkisine, bütün amirler sahiptir:

Bu hüküm ile, disiplin ceza verme yetkisi olmayan amirlere de bu yetkiler tanınmak suretiyle, disiplinin muhafazası ve idamesi için gerekli tedbirleri alabilmesi imkanı oluşturulmuştur. Birinci fıkra gerekçesinde; *“Disiplin amiri olamayan ancak amir konumunda bulunan kişilere bu şekilde bir yetkinin verilmesinin ihtiyaç olduğu”* yönündeki değerlendirilme dahi, bu yetkinin, disiplin amiri sıfatına haiz olmayan amirlerinde sahip olduğu bir müeyyide olduğuna işaret etmektedir.

² Çelen, Orhan: A.g.e., s.507

³ Değirmenci, Olgun-Tanrıverdi, Battalgazi: Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi, Ankara, Temmuz 2013, 1. Baskı, s.159

Gerekçede de vurgulandığı üzere; “Aksi hâlde disiplin cezası verme yetkisi bulunmayan amirlerin, sorumlu oldukları birimlerde disiplini sağlama adına herhangi bir yetkileri bulunmayacaktır”. Esasen İç Hz.Yönt.nin 21. Maddesinde, “Resmi işlerden dolayı sırası düştükçe verilen öğütlerin, yapılan tenbih ve ihtarların hükümsüz ve tesirsiz kaldığını gören ve hususiyle vazifede ihmal ve kayıtsızlık sezen her amir derhal kanuni salâhiyetini kullanarak maiyetini yola getirmeğe mecburdur.” şeklindeki hüküm dahi, bütün amirlerin, resmi işlerden dolayı maiyetine öğüt verebileceğini, tenbih ve ihtar da bulunabileceğini göstermektedir.

Ast'ta; amir ve üstüne umumi adap ve askeri usullere uygun tam bir hürmet göstermeye, amirlerine mutlak surette itaate ve kanun ve nizamlarda gösterilen hallerde de üstlerine mutlak itaate mecburdur(İç Hz.K. 14/1). İtaat hissini tehdit eden her türlü tezahürler, sözler, yazılar ve fiil ve hareketler cezai müeyyidelerle men olunur(İç Hz.K. 14/3).

Kanunun 3/1-a maddesinde “amir” kavramının, kadro ve kuruluş yönünden bağlı olunan kimse ile amir olarak yetkilendirilmiş olan diğer kişileri ifade edeceği hükmolunmuştur. Görüldüğü üzere amir kavramına disiplin amiri olsun ya da olmasın bütün amirler girer. Amirin burada gösterilen ikaz yetkisini kullanması için, disiplin amiri olması koşulu aranmaz. İşte burada açıklanan ve amir sıfatını taşıyan kimseler, maiyetine hatalarını gösterebilir, maiyetini eleştirebilir, sözlü veya yazılı olarak ikaz edebilir, bunlar disiplin cezası sayılmayacaktır.

3. İkaz yetkisi, disiplin cezasından ayrı veya birlikte kullanılabilir:

Disiplin amirleri yaptıkları soruşturma sonucunda, ilgiliye ceza vermeyi gerektirecek ölçüde kusurlu bulmamaları veya takdir yetkisi içerisinde ceza verilmesine gerek görmemeleri halinde (md.14/3, 27/2), ilgiliye 10/1 inci maddede yazılı ikaz yetkisini kullanabilir. Disiplin amirlerinin maiyetine verecekleri disiplin cezası yanında ayrıca bu madde de ifade olunan ikaz yetkisini de kullanmalarında da bir sıkıntı olmaz. Örneğin, hizmet yerini terk etmeme cezasını gerektiren

disiplinsizliklerden olan emre itaatsizlik disiplinsizliğini (19/1-a) işlediği anlaşılan ve bu sebeple cezalandırılan failin, ayrıca 10/1 inci madde de belirtilen ikaz yetkisi kapsamında; sözlü veya yazılı olarak ikazı mümkündür.

Anayasa değişikliği ile halen kaldırılmış olan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi uygulamasında ikaz yazılarının genelde idari davaya konu edilemeyeceği kabul edilmiştir. Benzer bir olayda ise Danıştay, davacının görevinde daha dikkatli ve duyarlı olması konusunda yazılı ikaz edilmesine ilişkin işlemin idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gerekli işlem niteliğinde olduğundan idari davaya konu edilebileceğini kabul ile, yerel mahkemenin idarenin disiplin cezası vermediği ve bu sebeple iptal kararı verilemeyeceği yönündeki kararını bozmuştur.⁴

⁴ “(..) İsparta İdare Mahkemesince verilen 24.5.2007 günlü, E:2007/1734, K:2007/761 sayılı kararın ... hakkında disiplin mevzuatı uyarınca işlem yapılmaması, dosyanın işlemde kaldırılmasına ilişkin kısmında usul ve hukuka aykırılık bulunmadığından davacının temyiz isteminin reddi ile kararın bu kısmının onanmasına davacının kendisi hakkında görevinde daha dikkatli ve duyarlı olması konusunda yazılı ikaz edilmesine ilişkin kısmı yönünden ise davacının temyiz isteminin kabulüyle kararın bu kısmının 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49. maddesinin 1/b fıkrası uyarınca bozulmasına, aynı maddenin 3622 sayılı Yasa ile değişik 3. fıkrası gereğince ve yukarıda belirtilen nedenler gözetilmek suretiyle yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın adı geçen Mahkemeye gönderilmesine 24.2.2010 tarihinde oybirliği ile karar verildi” (Dnş.12.D., 24.2.2010, E.2007/4720, K.2010/1065)